

32 Α. Τομπάζης: Ο πολιτισμός των κατοίκων δημιουργεί τις πόλεις

Στο έργο του Αλέξανδρου Τομπάζη διακρίνει κανείς μια επιμονή σε ποιότητες χώρου σχετικές με την οικολογία, τη βιοκλιματική αρχιτεκτονική, την εξοικονόμηση ενέργειας. Αυτές οι έννοιες αποτελούν μέρος ενός συνόλου αρχιτεκτονικής πρακτικής, η οποία, όπως αναφέρει ο Αλέξανδρος Τομπάζης, χαρακτηρίζεται με το “Less is beautiful” (“το λίγο

είναι όμορφο”), μια παράφραση της γνωστής φράσης του Mies van der Rohe “Less is more” (“το λίγο είναι το πολύ”). Επισημαίνει ότι ο περιορισμός στα απαραίτητα προϋποθέτει σοβαρή γνώση του αντικειμένου. Ο τρόπος που χειρίζεται στη δουλειά του το φυσικό φως, τα κενά, και τον ήχο τεκμηριώνουν τις παραπάνω απόψεις του.

Σε όλη την επαγγελματική του πορεία, ο Αλέξανδρος Τομπάζης ενδιαφέρεται για την τεχνολογία και τις εφαρμογές της στο δομημένο χώρο. Πριν όμως από τις τεχνολογικές λύσεις που δίνονται σ’ ένα κτίριο, θεωρεί πολύ σημαντικό, το κτίριο να έχει μία υγιή σχέση με το περιβάλλον. Αυτό σημαίνει σωστός προσανατολισμός, μόνωση, φυσικός φωτισμός και θέρμανση από τον ήλιο, αλλά και σκίασμός για το καλοκαίρι, φυσικός αερισμός με παράθυρα και αιολικές καμινάδες, θερμική μάζα και δημιουργία μικροκλίματος με φυσική βλάστηση και νερό. Ο ιστορικός Αρχιτεκτονικός Δημήτρης Φιλιππίδης αναφέρει για τον Αλέξανδρο Τομπάζη: “Το μάτι του έχει εξασκηθεί να ελέγχει το πάθος, συλλαμβάνοντας με τον ίδιο ακριβώς γαλήνιο τρόπο τη σοφία της φύσης, την απλότητα της άχρονης παράδοσης, την τελειότητα της προωθημένης τεχνολογίας. Και να τα εκφράζει όλα με την ίδια ένταση φωτογραφίζοντας, ζωγραφίζοντας και σχεδιάζοντας. Όλα ένα. Λες και η Ινδία, όπου γεννήθηκε, του κληροδότησε πολύ περισσότερα απ’ ό,τι θα ήταν έτοιμος ο ίδιος να αποδεχτεί”.

S+S: Σε μια συνέντευξή του ο αρχιτέκτονας Rem Koolhaas αναφέρεται στην “εξαφάνιση των ιδεολογιών” και υποστηρίζει ότι δυσκο-

λεύει τους σημερινούς αρχιτέκτονες που ως παραγγελιοδότες που είναι οφείλουν να προσφέρουν το καλύτερο στους ανθρώπους. “Χωρίς όμως ένα πολιτικό σύστημα, που τουλάχιστον να μοιράζεται ή έστω να υποστηρίζει αυτή τη φιλόδοξη άποψη, θα γίνεται ολοένα και πιο δύσκολο να φτιάξει κανείς αρχιτεκτονική”. Ποια είναι η γνώμη σας σχετικά με την παραπάνω τοποθέτηση;

A. Τομπάζης: Συμφωνώ με τον Rem Koolhaas ότι, κατά ένα βαθμό, όσο πάει γίνεται και πιο δύσκολο να φτιάξει κανείς αρχιτεκτονική λόγω της έλλειψης ιδεολογιών. Πιστεύω όμως ότι σε ένα μεγάλο βαθμό φταίμε και εμείς οι ίδιοι οι αρχιτέκτονες. Δεν έχουμε παρά να κοιτάξουμε το τι γίνεται στις ταχύτατα αναπτυσσόμενες κοινωνίες, όπως π.χ. της Κίνας ή του Αραβικού Κόλπου, εκεί όπου οι περισσότεροι αρχιτέκτονες του δυτικού κόσμου σαν πλανόδιοι πωλητές ξεπουλούν την πραμάτιά τους (σε συνεργασία βέβαια και κατ’ επιθυμία των εργοδοτών τους), με κύριο γνώμονα τον εντυπωσιασμό και την αυτοπροβολή. Ο κανόνας που κυριαρχεί είναι: το πιο μεγάλο, το πιο ψηλό, το πιο ασυνήθιστο.

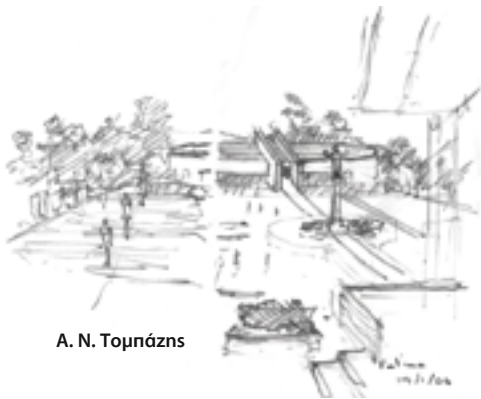
S+S: Έχετε βρει μηχανισμούς οι οποίοι να εξασφαλίζουν την αμοιβαία κατανόηση με-

ταξύ αρχιτέκτονα - ομάδα μελέτης και του εργοδότη (ιδιώτη ή Πολιτείας); Πώς προστατεύετε το έργο σας;

A. Τομπάζης: Κατά βάθος εξαρτάται από το πολιτισμικό επίπεδο των δύο πλευρών, του εργοδότη και του αρχιτέκτονα. Όσο μεγαλύτερη είναι η διαφορά, τόσο πιο δύσκολα είναι τα πράγματα. Δεν παύει όμως το ζητούμενο να είναι ο αρχιτέκτονας να προσπαθεί πάντα να προσθέτει έστω και ένα μικρό λιθαράκι στο υφιστάμενο οικοδόμημα.

S+S: Παρατηρούμε μια καταστρεπτική μανία που χαρακτηρίζει τη σημερινή γενιά. Καταστρέφει με ευκολία την πρόσφατη αρ-

A. N. Τομπάζης

μοτικά Σχολεία της Νέας Σμύρνης κ.α. Σκέφτομαι, όταν βρω καιρό, να προχωρήσω την εργασία που ήδη έχω αρχίσει, μια καταγραφή δηλαδή της ιστορίας της εξέλιξης κάποιων τέτοιων έργων μας.

Βέβαια, από την άλλη μεριά, υπάρχει και το δύσκολο ερώτημα όσον αφορά το δικαίωμα του εργοδότη να επεμβαίνει διαχρονικά στο έργο ενός αρχιτέκτονα, όταν λειτουργικές ή άλλες οικονομικές συνθήκες το επιζητούν.

S+S: Έχετε επέμβει σε δυο σημαντικά κτίρια της πόλης μας. Στο ξενοδοχείο Hilton και στο κτίριο της ΔΕΗ στην οδό 3ης Σεπτεμβρίου του Κλέωνα Κραντονέλλη. Πώς δράσατε σε αυτές τις περιπτώσεις. Πόσο δύσκολο ήταν να πάρετε αποφάσεις;

A. Τομπάζης: Στο Hilton δεν έγινε καμία επέμβαση στο εξωτερικό του κτιρίου, παρ' όλη τη ριζική ανακαίνιση του φέροντος οργανισμού και των ηλεκτρομηχανολογικών εγκαταστά-

1

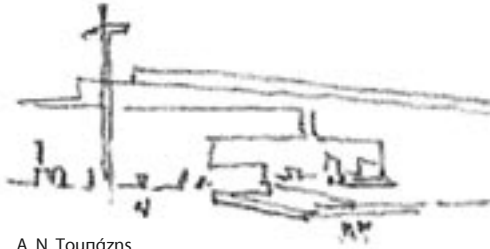
2

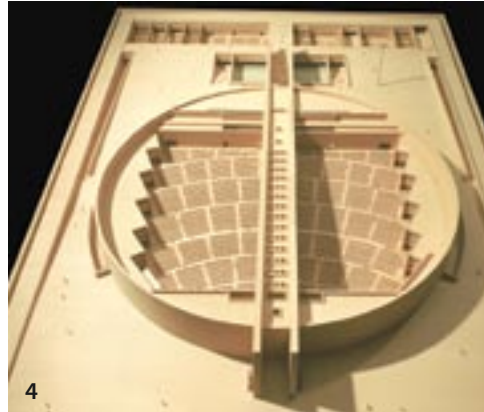
3

χιτεκτονική της ιστορία: κατεδαφίζει το μισό εργοστάσιο ΦΙΕ του Τ. Ζενέτου, τοποθετεί κεραμοσκεπές στις εργατικές πολυκατοικίες του Άρη Κωνσταντινίδη στη Νέα Φιλαδέλφεια, εξαφανίζει τον Ερυθρό Σταυρό του Ι. Δεσποτόπουλου κ.λπ. Τα παραδείγματα είναι αρκετά. Ποια είναι η γνώμη σας για αυτή την κατάσταση; Ποια τα αίτια;

A. Τομπάζης: Δυστυχώς, τα πράγματα είναι έτσι, όπως τα λέτε. Η αξία, η προστασία και η ιστορική εκτίμηση έργων σύγχρονης αρχιτεκτονικής είναι στον τόπο μας σε εμβρυακή μορφή. Υπάρχουν, όπως σίγουρα γνωρίζετε, και πολλά άλλα παραδείγματα, μεταξύ των οποίων και αρκετά δικά μας, όπως π.χ. τα Δη-

A. N. Τομπάζης

34

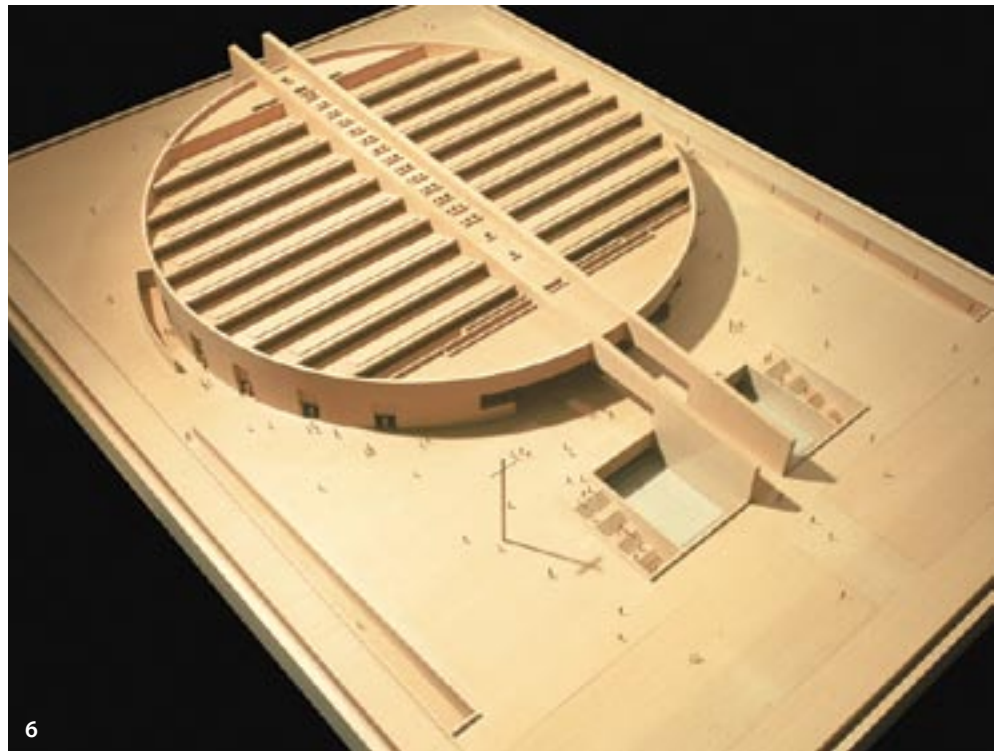
σεών του, εκτός από την προσθήκη της νέας πτέρυγας που είχε σε μεγάλο βαθμό προβλεφθεί πολύ σύντομα μετά την κατασκευή του κτιρίου. Το εσωτερικό του κτιρίου ήταν ανάγκη να ανακαινιστεί πλήρως για να μπορεί να αντεπεξέλθει στο σημερινό ανταγωνισμό.

Το κτίριο της Δ.Ε.Η. στην οδό 3ης Σεπτεμβρίου του Κ. Κραντονέλλη επηρέασε ιδιαίτερα τη λύση του κτιρίου που σχεδιάσαμε δίπλα του. Ο σχεδιασμός έγινε έτσι, ώστε να μην πειραχτεί τίποτε από το παλαιότερο κτίριο, αλλά αντίθετα να αναδειχθεί.

S+S: Πώς βλέπετε την εικόνα και το μέλλον της Αθήνας μετά τους Ολυμπιακούς αγώνες;

A. Τομπάζης: Τις πόλεις τις φτιάχνουν οι κάτοικοί τους με τη συμπεριφορά και τον πολιτισμό τους. Δεν αναγνωρίζω γύρω μου σήμερα τίποτε από εκείνη τη μαγική συμπεριφορά των ημερών των αγώνων.

S+S: Ποια είναι η διαδικασία σχεδιασμού που ακολουθείτε; Ποια είναι η πορεία από τη σύλληψη μέχρι την υλοποίηση του έργου;

Ποιοι είναι οι “κανόνες του παιχνιδιού”;

A. Τομπάζης: Προσπαθούμε κάθε καινούργιο θέμα να το δούμε εξ υπαρχής με ανοικτό μυαλό, ξεκινώντας με την αναγνώριση των δεδομένων του θέματος. Δεν πιστεύω στις προκαταλήψεις και το κυνήγημα, πάση θυσία, της μορφής με σκοπό την αυτοπροβολή και την αναγνωρισιμότητα του αρχιτέκτονα.

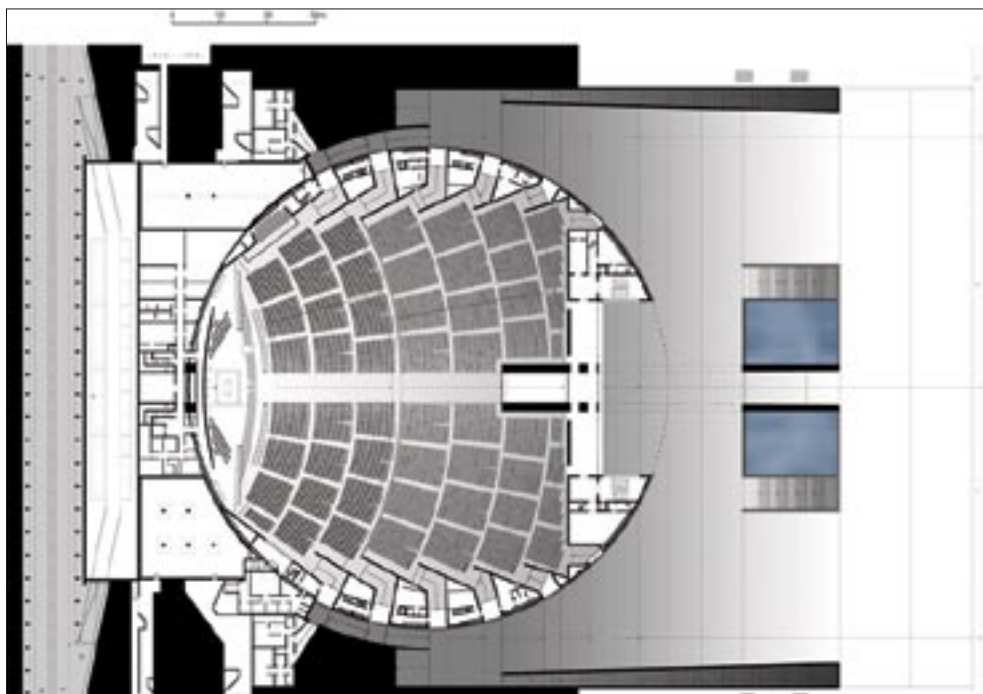
S+S: Το γραφείο σας δίνει ιδιαίτερη έμφαση σε εφαρμογές βιοκλιματικής αρχιτεκτονικής και ηλιακού σχεδιασμού. Αυτό είναι ένα επιπρόσθετο κομμάτι της αρχιτεκτονικής σύν-

A. N. Τομπάζης

Εικ. 1,2,3,7,9,10,11. Φωτογραφίες του κ. Α. Ν. Τομπάζη.
Εικ. 4,5,6,8. Φωτογραφίες του κ. Δ. Καλαποδά.

11

θεσης ή αναπόσπαστο μέρος της; Η “καλή” αρχιτεκτονική οφείλει να εφαρμόζει βιοκλιματικές αρχές;

A. Τομπάζης: Ο βιοκλιματικός σχεδιασμός είναι για μας αυτόματα ένα μέρος (και σημαντικό μέρος) του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού. Δεν είναι κάτι πρόσθετο ή κάτι που αυξάνει το κόστος ενός έργου. Όσο και να μην μου αρέσει η ορολογία, έχω πει πολλές φορές ότι σε τούτον τον πλανήτη όλα τα κτίρια είναι “ηλιακά” μιας και δέχονται ηλιακές ακτίνες. Το θέμα είναι πόσο σωστά ή λάθος έχει μελετηθεί το κτίριο.

S+S: Εάν συμφωνήσουμε ότι η αρχιτεκτονική είναι μια πράξη πολιτισμού, πώς εκφράζεται αυτό μέσα από την αρχιτεκτονική σας;
A. Τομπάζης: Απλώς προσπαθούμε, προσπαθούμε. Κάθε φορά είναι ένας συνεχής αγώνας η προσπάθεια να είναι κανείς συνεπής με τα πιστεύω του.

S+S: Μπορούμε να ορίσουμε κάποιες τάσεις που επικρατούν στη χρήση εναλλακτικών πηγών ενέργειας και βιοκλιματικού αρχιτε-

κτονικού σχεδιασμού; Ποιες από αυτές τις τάσεις θεωρείται σημαντικές, πώς τις χρησιμοποιείτε στη δουλειά σας;

A. Τομπάζης: Δεν είναι εύκολο με δυο λόγια να απαντήσω. Πάντως πρώτιστης σημασίας είναι ο βέλτιστος αρχιτεκτονικός βιοκλιματικός σχεδιασμός του ιδίου του κτιρίου. Μετά έρχονται όλες οι άλλες συμπληρωματικές ενισχύσεις υπό μορφή εφεδρικών συστημάτων, πρώτα από ανανεώσιμες πηγές και μετά από συμβατικές πηγές ενέργειας.

S+S: Οι μελετητές οι οποίοι σχετίζονται με το βιοκλιματικό σχεδιασμό μαθαίνουν από τα λάθη που κάνουν;

A. Τομπάζης: Όλοι πρέπει να μαθαίνουμε από τα λάθη μας σε όλη μας τη ζωή. Η μάθηση δεν έχει ενδιάμεση ημερομηνία λήξης, έχει μόνο μία και τελευταία ημερομηνία λήξης όποτε και αν είναι αυτή.

S+S: Στις περισσότερες διαλέξεις σας παρουσιάζετε δικές σας φωτογραφίες με ιδιαίτερο καλλιτεχνικό περιεχόμενο. Πώς συνδέεται

κατά τη γνώμη σας, η φωτογραφία με την αρχιτεκτονική;

A. Τομπάζης: Πιστεύω ότι κάθε αρχιτέκτονας πρέπει να ασχολείται με τη φωτογραφία, γιατί μαθαίνει πάρα πολλά: να βλέπει, να καδράρει, να συνθέτει, να φωτίζει, να αισθάνεται. Ακόμη καλύτερο είναι επιπλέον να σκισοάρει.

S+S: Ένα από τα τελευταία έργα του γραφείου σας είναι το Ιερό Προσκύνημα της Fatima και ο Ναός της Αγίας Τριάδας στην Πορτογαλία. Οι εργασίες της κατασκευής έχουν ήδη αρχίσει από το 2004.

Οι προθέσεις που είχατε από το στάδιο των σχεδίων αλλά και των μακετών σας, πώς βλέπετε τώρα να υλοποιούνται σε “φυσική κλίμακα”;

A. Τομπάζης: Πηγαίνω τώρα περίπου κάθε μήνα στη Fatima. Κάθε φορά είναι μια μεγάλη ικανοποίηση και εμπειρία να βλέπεις το έργο να παίρνει μορφή. Η συνεργασία με τον εργοδότη είναι μια απόλαυση δημιουργίας. Το έργο προγραμματίζεται να εγκαινιαστεί τον Οκτώβριο του 2007.